

ČSP, br. 2., 323.-345.

Zagreb, 2015.

UDK: 271-055.2(497.113-3Bačka)"1931/1941"

Izvorni znanstveni članak

Primljeno: 18. 5. 2015.

Prihvaćeno: 21. 9. 2015.

Družba bačkih siromašnih sestara učiteljica od Naše Gospe u prvih deset godina svoje povijesti 1931. – 1941.

IVAN ARMANDA

Leksikografski zavod Miroslava Krleža, Zagreb, Republika Hrvatska

U članku se na temelju izvorne arhivske građe prikazuje život i djelatnost redovnica kaločke Družbe sestara Naše Gospe u Bačkoj nakon Prvoga svjetskog rata, pri čemu se analiziraju uzroci koji su doveli do odcjepljenja bačkih samostana iz kaločke Družbe i osnivanja Družbe bačkih siromašnih sestara učiteljica od Naše Gospe. Poseban je naglasak stavljen na političku i društvenu situaciju u Bačkoj te na hrvatsko-mađarske odnose, jer su snažno utjecali na unutarnji život sestarskih zajednica i uvelike doprinijeli sukobima i problemima koji su rezultirali uspostavom bačke Družbe 1. siječnja 1931. godine. Potom se analizira razvoj novoutemeljene redovničke zajednice kroz njezinih prvih 10 godina, do 1941., kada je, ponovno zbog političkih prilika i hrvatsko-mađarskih sukoba, došlo do novih problema i pokušaja ukidanja bačke Družbe, tj. njezina pripojenja kaločkoj Družbi. To je rezultiralo premještanjem matične kuće bačke Družbe iz Subotice u Zagreb (gdje je ostala do danas) te ispuštanjem regionalne oznake iz njezina imena, koje od tada glasi Družba siromašnih sestara učiteljica od Naše Gospe (danas Družba sestara Naše Gospe). U svim tim događajima važnu je ulogu odigrala s. Anuncijata Roza Kopunović, prva vrhovna poglavarica Družbe, zbog čega se u članku prate i analiziraju njezini postupci i prinos razvoju bačke Družbe u prvih 10 godina njezine povijesti.

Ključne riječi: sestre Naše Gospe; Kaločka družba; Bačka družba; prijenos kuće matice; Anuncijata Roza Kopunović.

Uvod

Početkom sedamdesetih godina XIX. stoljeća kaločka Družba sestara Naše Gospe osniva po Bačkoj svoje samostane i u njima otvara škole s mađarskim nastavnim jezikom. Većina sestara koje su ispočetka djelovale u Bačkoj bila je mađarskoga podrijetla, ali je ubrzo počeo rasti i broj domaćih zvanja. Ipak, i hrvatske su sestre morale predavati na mađarskom jeziku, koji je ujedno bio službeni u samostanskoj administraciji, ali i u svakodnevnoj komunikaciji među sestrama. S vremenom je to počelo stvarati probleme, koji će kulmini-

rati u doba Prvoga svjetskog rata i poraća, a rezultirat će odvajanjem bačkih samostana od kaločke Družbe i njihovim okupljanjem u novu, bačku Družbu. Zadnja kuća utemeljena prije osamostaljivanja bačke Družbe otvorena je 1918. u Kuli.¹ Nakon toga je stanje bilo sve teže i neminovno je vodilo odvajanju od kaločke matice, što nije prošlo bez problema i protivljenja. O svemu tome ovdje kritički pišemo na temelju izvorne arhivske građe i relevantne literature,² prateći razvoj Družbe bačkih siromašnih sestara učiteljica od Naše Gospe od njezina utemeljenja 1931. do prijenosa kuće matice iz Subotice u Zagreb 1941. godine.

Družba sestara Naše Gospe u Bačkoj nakon Prvoga svjetskog rata

Prije Prvoga svjetskog rata Bačka je pripadala Kaločko-bačkoj nadbiskupiji. No, u novonastalim političkim prilikama i uslijed ucrtavanja novih granica između Mađarske i Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca (SHS), nadbiskupu iz Kaloče bilo je sve teže upravljati onim dijelom nadbiskupije koji se našao unutar Kraljevine SHS. Stoga je Sveta stolica 10. veljače 1923. ustanovila Bačku apostolsku administraturu i podložila je izravno sebi, a prvim upraviteljem postavila je Lajču (Ljudevita) Budanovića.³

Problemi s kojima se suočio kaločko-bački nadbiskup u pogledu uprave dijelom nadbiskupije koji se našao unutar granica Kraljevine SHS, a rezultirali su uspostavom Bačke apostolske administrature, ubrzo su pogodili i vrhovnu poglavaricu Družbe sestara Naše Gospe sa sjedištem u Kaloči. Ne samo da joj je bilo teško upravljati zajednicama izvan mađarskih granica, nego čak nije mogla dobiti stvarnu sliku stanja u tim samostanima jer ih nije mogla posjetiti, a i pismena komunikacija s njima bila je gotovo nemoguća. Mađarske sestre u Bačkoj bile su nezadovoljne jer su se našle izvan granica svoje domovine,

¹ Usp. Hrvatska (dalje: HR) – Arhiv Družbe sestara Naše Gospe, Zagreb (dalje: ADSNG) – fasc. Važni dokumenti o počecima Družbe (dalje: FVDPD), *Iskaz o osnivanju pojedinih kuća samostanskih Družbe bačkih siromašnih sestara učiteljica "Naše Gospe"*, Subotica, 1940.

² Kako ćemo vidjeti u nastavku, literatura o povijesti hrvatske Družbe sestara Naše Gospe poprilično je oskudna, a svodi se uglavnom na memoarske zapise i sjećanja pojedinih sestara te kratke osvrtne na početke Družbe. Iznimka je djelo *Povijest Družbe sestara Naše Gospe* (Zagreb: Družba sestara Naše Gospe, 1980), koje je napisala i ciklostilom tiskala druga vrhovna poglavarica Družbe, s. M. Anđelina Kujundžić. No ni u tom djelu nema detaljne razrade povijesti Družbe ni njezinih početaka, baš kao ni kritičkoga osvrta na probleme koji su prethodili utemeljenju Družbe. Izostao je i kritički aparat. U mnogo sažetijem opsegu negoli to ovdje činimo, o počecima Družbe pisali su u okviru biografskih članaka o prvoj vrhovnoj poglavarici Družbe s. M. Anuncijati Rozi Kopunović Ivan-Pal Sztrilich i autor ovih redaka, pri čemu Sztrilichu nisu bili poznati svi arhivski izvori kojima se ovdje koristimo. Ivan-Pal Sztrilich, "Sestra Marija Roza Anuncijata Kopunović i njeno doba", *Subotička Danica* 2007., Subotica (2006): 233-254; Ivan Armanda, "Časna majka Marija Roza Anuncijata Kopunović (1887.-1956.) u crkvenim i društveno-političkim previranjima svoga doba", *Godišnjak za znanstvena istraživanja Zavoda za kulturu vojvodanskih Hrvata* 4 (2012): 69-100.

³ Usp. Ante Sekulić, *Bački Hrvati. Narodni život i običaji* (Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1991), 86.

pa su često legalno ili ilegalno bježale u Mađarsku, zbog čega je došlo do po-manjkanja sestara u Bačkoj. Bunt mađarskih sestara i unutarnja neslaganja u zajednicama počeli su se odražavati na apostolat sestara, što je zabrinjavalo odgovorne crkvene vlasti, posebno msgr. Budanovića i vrhovnu poglavaricu Družbe u Kaloči.⁴

Analizirajući stanje u kojem su se našle sestre u Bačkoj, biskup Budanović piše da je 1919. u 23 samostana bilo raspoređeno 230 zavjetovanih sestara, 34 kandidatice i 70 aspirantica. Poteškoće u kojima su se našle nakon Prvoga svjetskog rata bile su višestruke. Prvi problem bio je tzv. srpsko-hrvatski jezik, koji je postao obvezatnim u izvođenju nastave. Naime, dobar dio sestara bile su Mađarice, koje nisu znale hrvatski, a čak i hrvatske sestre, budući da su izo-brazbu primile na mađarskom, često su se bolje izražavale na tom jeziku nego na materinskom. Zbog toga su školski nadzornici i prosvjetni organi zauzeli negativan stav prema sestrama, koji je rezultirao oduzimanjem njihovih ško-la od strane države. To je Družbi, usmjerenoj na prosvjetni rad, zadalo težak udarac, a još je teže postalo kada su sestre, premda su nakratko bile zadržane u školama kojima je sada upravljala država, počele dobivati otkaze, trpeći pri-tom grube šikanacije. Jedino je subotički samostan uspio zadržati upravu nad svojim školom, koja je nastavila rad kao privatna vjerska škola s pravom jav-nosti.⁵ Doduše, i u Subotici je odlukom Ministarstva prosvjete od 21. siječnja 1921. zatvorena sestrarska trgovačka škola, ali su sestre te godine u samostanu otvorile četverorazrednu osnovnu školu na hrvatskom jeziku, a iduće godine i građansku školu, također na narodnom jeziku. Tako je mađarski jezik do 1926./27. potpuno istisnut iz građanske, a do 1933./34. i iz osnovne škole.⁶ Velike zasluge za to pripadaju s. M. Rozi Kopunović,⁷ koja je osobno radila na otvaranju škola s hrvatskim nastavnim jezikom te obilazila hrvatske obitelji u Subotici i okolici, potičući ih da upišu svoju djecu u sestrarsku pučku školu u kojoj će se podučavati na hrvatskom jeziku.⁸

Naglašavajući da su neizvjesnost, koju su donijeli spomenuti problemi, i uznemirivanje sestara od strane državnih vlasti loše utjecali na unutarnji ži-vot sestrarskih zajednica, biskup Budanović također napominje da mađarske sestre ni nakon 12 godina života u novoj državi nisu bile spremne ni na kakav

⁴ Usp. Kujundžić, *Povijest Družbe*, 44-47.

⁵ Usp. HR-ADSNG-FVDPD, Ljudevit Budanović, *Codicillus Congregationis pauperum soro-rum ludimagistrarum de Domina Nostra Backaensium* (dalje: Budanović, *Codicillus*), rukopis, Subotica, 1. III. 1931., 2-3.

⁶ Usp. HR-ADSNG-FVDPD, *Iskaz o osnivanju pojedinih kuća samostanskih Družbe bačkih siromašnih sestara učiteljica "Naše Gospe"*, Subotica, 1940.

⁷ Sestra Marija Roza Anuncijata Kopunović (Subotica, 1887. – 1956.) u kaločku je Družbu stupila 1904., u novicijat 1910., a prve je zavjete položila 1911. godine. Potom je djelovala na ne-koliko sestrarskih škola do 1919., kada je došla u Suboticu i ondje nastavila s prosvjetnim radom. Bila je prva vrhovna poglavarica bačke Družbe (1931. – 1946.), a 1941. prenijela je kuću maticu iz Subotice u Zagreb, gdje se i danas nalazi. Od 1946. do smrti živjela je u Subotici. Više o njoj vidi u: Armanda, "Časna majka Marija Roza Anuncijata Kopunović", 69-100; Sztrilich, "Sestra Marija Roza Anuncijata Kopunović", 233-254.

⁸ Usp. Kujundžić, *Povijest Družbe*, 45.

kompromis, pa čak ni na prihvaćanje službenoga državnog jezika u svojim zajednicama. Prozivajući sestre da takav stav šteti državi, protukatolički raspložene srpske vlasti iskoristile su to kao dodatni razlog za ukidanje sestarskih škola i oduzimanje njihovih samostana. Kroz prve dvije poratne godine, koliko je komunikacija s vrhovnom poglavaricom Družbe u Kaloči bila sasvim onemogućena, sestre su izgubile sve škole osim subotičke, većinu namještenja u državnim školama, neke samostanske zgrade, ali i dio sestara, koje su napustile Družbu. S druge pak strane, te se sestre nije moglo nadomjestiti novima jer one nisu mogle doći iz Mađarske, a u samoj Bačkoj nije postojao novicijat. Zbog tih i drugih problema dio sestara shvatio je da postoji opasnost od izumiranja bačkoga dijela Družbe, ali su bile nemoćne bilo što učiniti budući da su upravu samostana uglavnom držale Mađarice, koje su isticale svoj nacionalni identitet, držeći se nepomirljivo prema novim vlastima.⁹

Neuspjeli pokušaj uspostave bačke provincije

Uspostavom Bačke apostolske administrature, njezin prvi upravitelj Budanović odlučio je nešto poduzeti, pa je već 1923. u predstavi tražio da se Družbi vrate na raspolaganje svi oduzeti samostani te da se sestrama dopusti voditi u njima škole koje bi imale status privatnih vjerskih škola s pravom javnosti. Ministar prosvjete ponudio mu je 1924. da će vratiti sestrama njihove škole, priznati im pravo javnosti i odrediti godišnji doplatak, ali je zauzvrat tražio da se od samostana u Bačkoj formira samostalna provincija. U sporazumu s apostolskim nuncijem u Beogradu, Budanović je 12. kolovoza 1924. podnio molbu Kongregaciji za redovnike u Rimu da se od preostalih 20 Družbinih samostana u Bačkoj formira provincija, što je Kongregacija odobrila 6. lipnja 1925. godine. Provedba te odluke bila je povjerena apostolskom nunciju, ali je zabunom odluka najprije bila dostavljena Vrhovnoj upravi Družbe u Kaloči. Primivši odluku, časna je majka, premda nije imala pravo na to, u odsutnosti apostolskoga nuncija imenovala provincijalku po svojoj volji, obavještavajući o tome Bačku apostolsku administraturu i Apostolsku nuncijaturu u Beogradu. Također je, suprotno odluci Kongregacije za redovnike, odlučila da će i bačkim i mađarskim dijelom provincije upravljati ista provincijalka, koja će u Bačkoj imati samo svoju zamjenicu. Tako zapravo nije bila uspostavljena provincija, nego viceprovincija, koja je i dalje potpuno ovisila o Vrhovnoj upravi Družbe u Kaloči. Kada je to saznao, Budanović se požalio apostolskom nunciju u Beogradu, koji je na Kongregaciji za redovnike u Rimu ishodio poništenje odluke vrhovne poglavarice. Unatoč tomu, sestra kojoj je ona kao zamjenici provincijalke povjerila upravljanje bačkim dijelom Družbe nastavila je obnašati svoju službu.¹⁰

⁹ Usp. HR-ADSNG-FVDPD, Budanović, *Codicillus*, 4.

¹⁰ Usp. *Isto*, 4-5.

Nakon što je Budanović 17. ožujka 1926. ponovno pisao u Rim tražeći uspostavu provincije u bačkom dijelu Družbe, u travnju te godine u Suboticu je konačno stigla vrhovna poglavarica Družbe iz Kaloče. Budanović joj je ponudio kompromis da imenuje dvije provincijalke, jednu za kaločku, a drugu za bačku provinciju, s time da bi obje provincijalke bile njoj podređene. Budući da do toga nije došlo, Budanović se 12. srpnja 1926. ponovno obratio apostolskom nunciju u Beogradu s molbom da od Kongregacije za redovnike u Rimu zatraži imenovanje provincijalke s nalogom da ona osnuje jugoslavensku provinciju Družbe, koja će biti neovisna o kaločkoj provincijalki. Postavljena bačka provincijalka neka si potom imenuje četiri savjetnice, ekonomu i tajnicu te neka pripremi sve za prvi generalni kapitul, koji bi se održao tri mjeseca nakon imenovanja prve provincijalke.¹¹

Shvativši s vremenom da od njegova plana neće biti ništa, Budanović je odbio bilo kakve daljnje pregovore s Vrhovnom upravom Družbe u Kaloči, odbacio mogućnost formiranja provincije u Bačkoj i umjesto toga odlučio da se od samostana u Bačkoj osnuje nova, samostalna družba.¹² Premda se kaločka časna majka žalila na njegovu odluku i postupke, Budanović je bio odlučan, a svoj je stav ovako obrazložio: "Rasporedjenje na provincije daje pravo generalnoj majki na to, da ona postavlja provincijalku i nastojnice; a ovakvo postupanje i na dalje bi grozilo razvoju Družbe, te Družba ne bi mogla svoj rad i život prilagoditi stvarnim potrebama Družbe. Dosadašnje trzavice bi i nadalje opstojale."¹³

Premda mu je apostolski nuncij u Beogradu ponudio da će, po dobivenom ovlaštenju, osobno uspostaviti provinciju u bačkom dijelu Družbe, Budanović više nije pristajao na kompromise, nego je inzistirao na utemeljenju samostalne družbe u Bačkoj. O tome je 1928. u Rimu razgovarao i s kardinalom Laurentijem, kojemu je 7. srpnja 1928. podnio i pismeno izvješće o stanju Družbe u Bačkoj i svoje viđenje rješenja. Na temelju toga njegova pismenog izvještaja, u Rimu se raspravljalo o utemeljenju nove družbe, ali je kašnjenje konačne odluke stajalo sestre mnogo brige, neizvjesnosti i dodatnih problema. Među ostalim, vlasti su tražile da sve sestre Mađarice napuste državu, čemu se biskup Budanović usprotivio, baš kao i masovnom otpuštanju sestara iz škola koje je uslijedilo od 1. studenoga 1929. godine.¹⁴ Koliko je otezanje s odlukom štetilo sestrama vidljivo je i iz činjenice da je od 230 sestara, koliko ih je Družba u Bačkoj imala 1919., njihov broj do 1930. spao na 171.¹⁵ Rezimirajući sve to,

¹¹ Usp. *Isto*, 6.

¹² Usp. *Isto*.

¹³ *Isto*.

¹⁴ Doduše, sestrama su već prije oduzete neke škole. Godine 1921. zatvorene su njihove trgovačke škole u Subotici i Somboru, gdje im je potom potpuno oduzeta jedna samostanska zgrada, a u Bačkoj Palanci te im je godine oduzeta njihova osnovna škola, nakon čega je nekoliko sestara barem do 1940. radilo na državnoj osnovnoj školi. Usp. HR-ADSNG-FVDPD, *Iskaz o osnivanju pojedinih kuća samostanskih Družbe bačkih siromašnih sestara učiteljica "Naše Gospe"*, Subotica, 1940.

¹⁵ Usp. HR-ADSNG-FVDPD, Budanović, *Codicillus*, 7-8.

Budanović kaže: "Kada je stigla odluka sv. Kongregacije Redovnika, opće je mišljenje bilo kod časnih sestara, da je trebalo separaciju sprovesti još prije pet godina, kad su ovdašnje kuće bile u boljem stanju, a da razgraničenje nije došlo još pet godina, jedva bi se koja kuća mogla spasiti za Družbu."¹⁶

Utemeljenje i prve četiri godine *Družbe bačkih siromašnih sestara učiteljica od Naše Gospe*

Kongregacija za redovnike napokon je 23. listopada 1930., uzimajući u obzir posebne okolnosti u kojima se nalaze sestre u Bačkoj, izdala dekret kojim se od sestarskih zajednica u Bačkoj osniva nova samostalna redovnička ustanova pod nazivom *Družba bačkih siromašnih sestara učiteljica od Naše Gospe*. Njoj se dekretom dodjeljuju sva pokretna i nepokretna dobra koja posjeduju zajednice i kuće koje joj pripadaju, sestrama se priznaju prava stečena polaganjem redovničkih zavjeta u prijašnjoj Družbi i izjavljuje se da je nova ustanova družba papinskoga prava.¹⁷ Biskup Budanović taj je dekret primio 18. studenoga 1930., a njegovo je provođenje povjerio svojem delegatu Antunu Vojniću Tuniću. Istodobno je o sadržaju dekreta obavijestio Apostolsku nuncijaturu u Beogradu i vrhovnu poglavaricu Družbe u Kaloči, koja je izrazila žaljenje što je Budanović Kongregaciji situaciju prikazao tako da nije došlo do utemeljenja provincije nego do potpunoga odvajanja bačkoga dijela Družbe. Biskup joj je odgovorio iznošenjem nekih podataka iz kojih se vidjelo da za odvajanje Družbe nije kriv on nego Vrhovna uprava, koja je bila kruta u svojim stavovima i stoga je Družbu vodila u pogrešnom pravcu.¹⁸

Nedugo nakon primitka dekreta o utemeljenju Družbe, Budanović je formirao Pripravni odbor od šest sestara.¹⁹ Prva sjednica toga odbora održana je 31. prosinca 1930. u Subotici, pod predsjedanjem biskupskoga delegata Antuna Vojnića Tunića. Na sjednici je pročitan dekret Kongregacije o utemeljenju Družbe, pismo kojim Budanović dostavlja dekret o osnivanju apostolskom nunciju u Beogradu te nuncijev odgovor, pismo kojim biskupski delegat dostavlja dekret vrhovnoj poglavarici Družbe u Kaloči i traži od nje da pošalje pravila Družbe, pismo kojim se 25. studenoga 1930. vrhovna poglavarica Družbe u Kaloči pokorava dekretu i šalje novoj Družbi Pravila, te još neki dokumenti.²⁰ Sutradan, 1. siječnja 1931., u Baču je održana plenarna sjednica

¹⁶ Isto, 8.

¹⁷ Usp. HR-ADSNG-FVDPD, Kardinal Aleksije Henrik Lepisier biskupu Ljudevitu Budanoviću, Rim, 23. X. 1930.

¹⁸ Usp. HR-ADSNG-FVDPD, Budanović, *Codicillus*, 8-9.

¹⁹ Usp. HR-ADSNG-FVDPD, Msgr. Ljudevit Budanović vlč. Antunu Vojnić Tuniću, Subotica, 29. XII. 1930.

²⁰ Usp. HR-ADSNG – fasc. Spisi Generalnih Kapitula i Odluke Generalnih Kapitula (dalje: FSGKOGK), I. *Zapisnik*, Subotica, 31. XII. 1930.

Družbe, na kojoj je prihvaćen službeni naziv Družbe,²¹ određeno je da se grb i pečat Družbe imaju "izraditi sa slikom Bezgriješnog Začeca" koja je "u početku na oltaru bačkog samostana bila postavljena", a da će na pečatima pojedinih samostana biti "slika zaštitnice samostanske kapele i godina osnivanja" samostana. Ujedno je za zaštitnicu Družbe izabrana Blažena Djevica Marija s blagdanom Bezgrešnoga začeca. Utvrđeno je da novoutemeljena Družba posjeduje 20 samostana i da se svi nalaze na području Bačke apostolske administrature, a u njima žive ukupno 172 sestre te kandidatice i aspirantice, čiji broj nije naveden. Od 172 sestre, 115 ih je radilo u školama, a 57 je bilo zaduženo za vođenje kućanstava. Na kraju je odlučeno da se Pripravni odbor pretvara u Izvršni odbor "kao privremeno starješinstvo koje će voditi nutarnje poslove Družbe, do redovnog kaptola".²²

Nakon sjednice od 1. siječnja 1931. sestre su u svečanoj povorci prešle u župnu crkvu, gdje je svečano i javno obznanjeno utemeljenje *Družbe bačkih siromašnih sestara učiteljica od Naše Gospe* s kućom maticom u Subotici.²³ Taj se dan stoga smatra danom službenoga utemeljenja nove Družbe. O svemu tome biskup Budanović obavijestio je 13. siječnja 1931. Kongregaciju za redovnike u Rimu.²⁴

Na sjednici Izvršnoga odbora od 8. veljače 1931. u Družbu je primljeno 14 novih kandidatica, a s. Rozi Kopunović povjereno je da, zajedno sa s. M. Richardis Srenko, pođe u Kaloču radi likvidacije arhivskih spisa koji pripadaju novoj Družbi.²⁵

Na Duhove 1931. održan je izvanredni kapitul nove Družbe, ujedno prvi kapitul od utemeljenja. Na njemu je formiran Upravni odbor od šest članica koji je, na čelu s predsjednicom s. Rozom Kopunović, kroz iduće tri godine imao voditi Družbu. Nekoliko mjeseci poslije, na Veliku Gospu 1931., prvih 12 postulantica obuklo je redovničko odijelo i stupilo u novicijat. Godinu poslije sve su položile prve redovničke zavjete.²⁶

U međuvremenu je Upravni odbor odlučio prekinuti praksu školovanja sestara u Mađarskoj, što zbog političkih prilika i odcjepljenja od kaločke Družbe više nije bilo ni moguće, te slati sestre u Zagreb, gdje će se moći školovati na hrvatskom jeziku, što će im omogućiti kvalitetniji i plodniji rad u bačkim školama. Stoga su sestre 1931. unajmile stan u Boškovićevoj ulici u Zagrebu, o čemu je biskup Budanović osobno 22. srpnja 1931. obavijestio zagrebačkoga nadbiskupa Antuna Bauera, dodajući da sestre već najesen žele "upisati 12 pi-

²¹ Naveden je latinski naziv *Congregatio Pauperum Sororum Ludimagistrarum a Domina Nostra Bačkaensium* i njegov hrvatski prijevod *Družba bačkih siromašnih sestara učiteljica od Naše Gospe*. Usp. HR-ADSNG-FSGKOGK, II. Zapisnik, Bač, 1. I. 1931.

²² *Isto*.

²³ Usp. *Isto*; HR-ADSNG-FSGKOGK, III. Zapisnik, Bač, 1. I. 1931.

²⁴ Usp. HR-ADSNG-FVDPD, Msgr. Ljudevit Budanović Kongregaciji za redovnike, Subotica, 13. I. 1931.

²⁵ Usp. HR-ADSNG-FSGKOGK, V. Zapisnik, Subotica, 8. II. 1931.

²⁶ Usp. Sztrilich, "Sestra Marija Roza Anuncijata Kopunović", 236-237.

tomica u tamošnju učiteljsku školu Milosrdnica i jednu sestru na sveučilište”.²⁷ Kao mjerodavnu crkvenu vlast, Budanović na kraju pisma moli Bauera da dopusti sestrama nastaniti se u njegovoj nadbiskupiji, tj. u spomenutom stanu u Boškovićевой ulici,²⁸ što je Bauer 31. srpnja i učinio.²⁹ Odmah nakon toga, 26. kolovoza 1931., sestre su došle u Zagreb i otvorile novu filijalu, ujedno prvu nakon osamostaljenja bačke Družbe. Prvom predstojnicom te zajednice bila je imenovana s. M. Timoteja Kaić. Iz unajmljenoga stana sestre su se 1934. preselile u vlastitu kuću, kupljenu u Primorskoj ulici, na kojoj su 1938. podignule drugi i treći kat.³⁰

No nisu sve sestre bile zadovoljne stanjem u novoj Družbi. Očito je to iz okružnice koju je Upravni odbor na čelu sa s. Rozom Kopunović uputio 14. veljače 1932. svim sestrama. U okružnici ih se obavještava da je Upravni odbor toga dana donio odluku kojom se svim sestrama bačke Družbe zabranjuje slati pisma u kaločku Družbu. Ako takva potreba u pojedinim sestara ipak postoji, onda pisma mogu slati i primati isključivo preko Upravnoga odbora. Svoju je odluku Upravni odbor objasnio ovim riječima: “Apostolska administratura svojim dopisom broj 654/1932 svraća našu pozornost na to da je općenje sestara s kaločkom Maticom izazvalo mnoge zloporabe. Među inim dokazuju to nepravedne optužbe kaločkog nadbiskupa protiv naše Družbe koje iznosi kod svetog Oca zaveden krivim informacijama. Njegova preuzvišenost to ne bi činio da ga nije dovelo u zabunu kaločko generalno poglavarstvo neistinitim vijestima dobivenim od bačkih sestara.”³¹

Krajem 1933. sastavljen je i 31. prosinca Svetoj stolici poslan prvi izvještaj o stanju Družbe. Iz njega se vidi da je Družba u tom trenutku imala 175 sestara, od čega 19 privremeno i 156 doživotno zavjetovanih, te još šest novakinja. U školama su radile 102 sestre, a 73 su se bavile kućanskim poslovima. Iz toga se vidi da se od dana utemeljenja Družbe do 31. prosinca 1933. broj sestara u školama smanjio za 13, a broj sestara na ostalim službama povećao za 16. U Družbu je primljeno 26 novakinja, od kojih ni jedna nije napustila samostan, a samo je jedna otpuštena. Osim što je u Zagrebu unajmljen stan, na području Bačke apostolske administrature Družba je još uvijek posjedovala 20 samostana i kuća, i to u sljedećim mjestima: Subotica, Bačka Topola, Stari Bečej (danas Bečej), Bač, Novi Sad, Temerin, Mol, Sombor, Bačko Petrovo Selo, Horgoš, Odžaci, Bačka Palanka, Stara Kanjiža (danas Kanjiža), Ada, Filipovo, Martonoš, Prigrevica Sveti Ivan (danas Prigrevica), Srbobran, Stanišić i Kula. Što se tiče broja đaka kojima su sestre predavale, on je 1931. iznosio 5916, iduće je

²⁷ HR-ADSNG-FVDPD, Msgr. Ljudevit Budanović msgr. Antunu Baueru, Subotica, 22. VII. 1931.

²⁸ Usp. *Isto*.

²⁹ Usp. HR-ADSNG-FVDPD, Msgr. Antun Bauer msgr. Ljudevitu Budanoviću, Zagreb, 31. VII. 1931.

³⁰ Usp. HR-ADSNG-FSGKOGK, Spisi Kapitula iz 1940., *Zapisnik*, str. 2; HR-ADSNG-FVDPD, *Iskaz o osnivanju pojedinih kuća samostanskih Družbe bačkih siromašnih sestara učiteljica “Naše Gospe”*, Subotica, 1940.

³¹ Citirano prema: Sztrilich, “Sestra Marija Roza Anuncijata Kopunović”, 237.

godine pao na 4165, a 1933. porastao na 4776, što je ipak bilo 1140 djece manje nego 1931. godine. S druge pak strane, broj djevojčica za koje su se sestre brinule u svojim internatima neprestano je bio u polaganom porastu. Godine 1931. bilo ih je 87, iduće godine 107, a 1933. ukupno 110.³²

Od imenovanja prve Vrhovne uprave do kapitula iz 1940. godine

Upravni odbor obavljao je svoju službu sve dok Kongregacija za redovnike nije 21. svibnja 1934. imenovala prvu Vrhovnu upravu Družbe bačkih siromašnih sestara učiteljica od Naše Gospe s mandatom od tri godine. Služba prve vrhovne poglavarice povjerena je s. M. Rozi Kopunović, a njezinim su savjetnicama imenovane sestre M. Agnez Prčić, M. Aurelia Fabian, M. Kassilda Oslar i M. Vestina Wachshoffer.³³ Javljajući 10. kolovoza 1934. tu vijest sestrama, biskup Budanović ujedno ih obavještava da će se sestra Marija Roza Kopunović od sada nazivati časnom majkom Marijom Anuncijatom Kopunović "sve dotle, dok ona vrši dužnost generalne pretstojnice, a kada joj ova povjerena čast prestane, ima joj se povratiti staro redovničko ime".³⁴

Prva sjednica Vrhovne uprave Družbe održana je 14. kolovoza 1934. godine. Odmah nakon sjednice časna majka Anuncijata poslala je sestrama svoju prvu okružnicu, kojom ih obavještava o imenovanju Vrhovne uprave i o njezinoj prvoj sjednici te im, među ostalim, poručuje: "Smatramo za dužnost da se odluci Svetog Oca pokoravamo, te se imenovanja primimo. Kada se po Božjoj milosti i volji prihvaćamo dužnosti, molimo i sve naše drage Sestre u Kristu: velike i male, mlade i stare, da se isto pokoravaju najvišoj vlasti, preko koje nam dragi Bog izjavljuje svoju volju, te ovaj dekret mirno prime. Naše je poslanstvo da postavimo mir i ljubav, da Družbu podignemo i redovnički duh sačuvamo, koji se ne sastoji u farizejskim spoljašnostima nego u odanosti dragom Bogu. Drage Sestre u Kristu, primite dekret u onom duhu, kako smo ga mi primile da budemo jedne u ljubavi te uzmognemo jednom reći: 'Sačuvah one koje si mi dao.' (Iv 17, 12) Podupirite nas u našim nastojanjima, djelima i molitvama da bi što prije zavladao mir i ljubav, poniznost, poslušnost i ostale redovničke kreposti u našoj Družbi, po kojima ćemo se lako orijentirati u svetom Evanđelju."³⁵

Iz navedenih se riječi da iščitati svojevrсни cilj majke Anuncijate: uspostaviti mir i ljubav među sestrama da bi u Družbi zavladao harmoničan i uzoran redovnički život, preduvjet kvalitetnom i plodonosnom apostolatu. U

³² Usp. HR-ADSNG-FVDPD, *Odgovori na pitanja, koje svake treće godine treba podnijeti u Rim, Apostolskoj svetoj stolici*, Subotica, 31. XII. 1933.

³³ Usp. HR-ADSNG-FVDPD, Msgr. Ljudevit Budanović Upravnom odboru Družbe bačkih siromašnih sestara učiteljica od Naše Gospe, Subotica, 10. VIII. 1934.

³⁴ *Isto*.

³⁵ Marija Roza Anuncijata Kopunović, *Okružnice: 1931.-1946.* (Zagreb: Družba sestara Naše Gospe, 2007), 10. Originali svih okružnica časne majke M. Roze Anuncijate Kopunović čuvaju se u Arhivu Družbe sestara Naše Gospe u Zagrebu.

tom duhu 17. prosinca 1934. piše i svoju drugu okružnicu. Nadahnuta skorim blagdanom Božića te porukom mira i ljubavi koju on sa sobom nosi, majka Anuncijata svojim sestrama poručuje: "Približava se veliki blagdan ljubavi, dan svetog nam Božića. Ovaj mi dan pruža priliku, da iz dubine duše zamolim malenog Isusa, koji se u jaslama smrzava radi nas, da mojim dobrim Kćerima udijeli radosti, koje jedine mogu zanjati duše i uzdići ih do izvora prave radosti. Ovaj maleni dragi Bog neka ispuni Vaše duše mirom i svojom iskrenom radošću. Neka malene ručice njegove privinu svaku od Vas na njegovo sveto Srce da iz tog svetog Srca crpate smionu i požrtvovnu ljubav, potrebnu za ostvarivanje Vašeg poziva i vjernog ispunjavanja pravila, osim toga snagu za uspješno savladivanje poteškoća i napasti. Ujedno Ga svi molimo za milost da cijesimo naše tri svete dragocjenosti: zavjete siromaštva, čistoće i poslušnosti, da ih što vjernije ostvarujemo i tako pomoću njih što bolje se približimo našem Idealu, vječnom Bogu."³⁶

U okružnici se kritički osvrnula na obdržavanje zavjeta siromaštva i poslušnosti. Ustvrdivši da u pogledu siromaštva "ima mnogo propusta", dodala je: "Po ovom pitanju smo prilično razmažene. Oskudicu jedva da i poznamo, tako reći, svega imamo. Nažalost, posjedujemo i nepotrebne stvari, čak ih i priželjkujemo, čak smo i nezadovoljne ako stvari nama darovane nisu dovoljno dobre, i nisu po našem ukusu. Ljubav prema jednostavnim stvarima u našoj zajednici je sve slabija. Može li se na ovaj način vježbati u duhu siromaštva? Može li se ovako održavati zavjet siromaštva?"³⁷

Što se tiče zavjeta poslušnosti, majka Anuncijata piše: "O koliko je tek poželjnih zadataka u obdržavanju zavjeta poslušnosti! Samo ono želimo što odgovara željama naših sklonosti. Želimo društvo samo onih sestara čije nam ponašanje odgovara i tako nam ne pruža mnogo prilika za samozataju i strpljivost. Dužnu poslušnost prema pretpostavljenima jednostavno ne obdržavamo i odupiremo se izvršenju njihovih izričitih naredbi."³⁸

Godinu poslije, 8. prosinca 1935., majka Anuncijata uputila je novu okružnicu sestrama želeći "sa nekoliko slabih, no iskrenih i ljubeznih riječi" svim svojim duhovnim kćerima skrenuti pozornost "na izvor i uzrok svih njihovih tužba, boli i rana".³⁹ Odmah potom dodaje: "Htjela bih da ih uvjerim o tom da me veoma zanima, da mi na srcu leži njihov napredak, njihovo nastojanje, njihove borbe i njihovi neuspjesi, mnoge nezgode, križevi, bolesti, rane i boli. Pokušat ću to učiniti baš sada kada se svako srce omekšava, širi i otvara da upije u se onu poplavu ljubavi, koja se izliva baš u Tajni Utjelovljenja. Onda kada nebeski Otac, ne stavljajući granice Svojoj ljubavi, šalje nama najplemenitije, najuzvišenije, najveličanstvenije blago Svoga očinskog Srca; šalje nam Svoga jedinorođenoga Sina. Šalje Ga nama, slabim, siromašnim, pokolebljivim, promjenjivim ljudima. Šalje svojega Sina napose nama redovnicama, da

³⁶ Isto, 11.

³⁷ Isto.

³⁸ Isto.

³⁹ Isto, 12.

proučavamo i zavolimo, te da se i oduševimo za nebo i nasljedovanje Njegova života. Mi moramo shvatiti već jednom da je nemoguće urediti svoj život tako, da ne moramo tu i tamo štošta neugodnoga, neprijatnoga preživjeti, pa živili mi gdje mu drago na ovoj kugli zemaljskoj.”⁴⁰

U nastavku okružnice postavlja sebi i sestrama pitanje kako one primaju i susreću božansko Djetesće te dodaje da u njihovoj Družbi još uvijek ima mnogo nerazumijevanja, neshvaćanja, jadikovanja i pritužbi, što čitavoj Družbi i pojedinim sestrama stvara mnogo boli i rana. Pitajući se zašto je stanje u Družbi takvo, majka Anuncijata odgovara: “Zato, jer se tako teško odazivamo kucajima svetih nadahnuća. Zato, jer tako slabo shvaćamo i prenosimo u svoj svagdanji život program Svog Spasitelja koji glasi: ‘Želiš li biti savršena?’ koji je on tako odlično ocrtao sa Svojim vlastitim primjerom i življenjem među nama. Mi još nešto drugo čekamo, sanjamo o udobnostima, komoditetu, mi koje smo nekada na početku svoga redovničkoga života sa toliko oduševljenja, zanosu, nepokolebljivosti uzdignule se nad sve zapreke, hrlile za Njim, nastojale doći u Njegovu blizinu, da sa Njim pod jednim krovom provedemo najintimniji život. Premile moje duhovne Kćeri, moje je mišljenje to, da zato imamo toliko nezgoda, poteškoća, rana, boli, pošto nismo još prožete duhom sv. vjere, ne gledamo u duhu sv. vjere događaje, koji se odnose na zajednicu ili na našu vlastitu osobu. Ne gledamo u duhu sv. vjere sestre, sa kojima zajedno radimo, živimo, općimo, kojima nas je dragi Bog svezao, doveo u odnose, premda je mogao drukčije urediti naše okolnosti, ali kad to nije učinio, On znade zašto nije. Ne gledamo u duhu sv. vjere svoje poglavare, ne primamo u duhu sv. vjere zapovijedi njihove, naređenja, naloge njihove, odredbe. U slučaju da se oni i zabune ili što krivo odrede, mi vazda možemo biti mirne, dok smo poslušne, dok iz posluha vršimo njihova naređenja. Što bi bilo od našega spasenja kad bi naš mili Spasitelj bio tako mnogo razmišljao, mudrovao, kakvi i koji su to ljudi, koji mu stavljaju trnovu krunu na sv. glavu, a teški križ na sveta mu ramena.”⁴¹

Drugi problem, smatra majka Anuncijata, jest u manjku “velike, požrtvovne, aktivne, djelotvorne ljubavi”.⁴² U tom smislu kaže: “Mile moje duhovne Kćeri, jako smo još privezane uz prolazne materijalne stvari. Naša dnevna razmatranja nas ostavljaju površnima, hladnima, bešćutnima. Zar toplina ljubavi ne izazivlje iz naše duše one male, ali praktične odluke, koje bi nas tijekom dana uzdigle nad manje i veće kućne poteškoće, nezgode ili bi nam pomogle u našim posebnim duševnim borbama. Naravno da sve to skupa nije lako, no ako bismo si bile svjesne, da će nam samo tako uspjati uzdići se nad svoju ljudsku slabost, nad na zlo naginjuću narav, onda bi s vremenom skoro neopazice došle do toga, da uslijed mnogih i velikih žrtava odricanja gori u nama ljubav prema našem Spasitelju, da Ga ne slijedimo samo onda kada nas obasiplje sa svojom osjetnom prisutnošću i ljupkoćom, nego i u protivnim slučajevima.

⁴⁰ Isto.

⁴¹ Isto.

⁴² Isto, 13.

Baš to je ono, što evo sada predočuje naš Uzor, Ideal svih Ideala u svetoj Tajni Utjelovljenja.”⁴³

U plodnim nastojanjima oko obnove redovničkoga života svoje Družbe i postizanja duhovnoga jedinstva svih sestara prošle su prve tri godine Anuncijatina upravljanja Družbom. Biskup Budanović obavijestio je 19. travnja 1937. o tome Kongregaciju za redovnike u Rimu i zatražio da se Vrhovnoj upravi produži mandat za još tri godine.⁴⁴ Udovoljavajući njegovoj molbi, Kongregacija mu je 29. travnja 1937. dopustila da upravu Družbom ponovno povjeri majci Anuncijati Kopunović.⁴⁵

Novo trogodište Anuncijatine uprave obilježio je nastavak napora oko duhovnoga dobra sestara, što je vidljivo iz njezinih okružnica. No časna je majka bila svjesna da je sestrama osim duhovnoga osvježavanja potrebno i tjelesno. Stoga se pobrinula da Družba osigura sestrama prostor za godišnji odmor. U tu je svrhu 1936. kupljena i preuređena kuća u Dobrni kraj Celja u Sloveniji. Nekoliko je sestara stalno boravilo u njoj, a ostale su naizmjenice onamo odlazile na odmor za vrijeme školskih praznika. Tu su kuću sestrama 1941. oduzele njemačke okupacijske vlasti, ali im je 1945. nakon rata vraćena. Nažalost, komunističke su vlasti 1948. protjerale sestre odande i oduzele im kuću. Odmorište za svoje sestre majka Anuncijata potražila je i na moru. Najprije je bilo kupljeno zemljište u Omišlju na Krku da se ondje podigne ljetnikovac, no kako do toga nije došlo, 21. lipnja 1938. kupljeno je novo zemljište u Segetu kraj Trogira. Ondje je 1939. podignut ljetnikovac, pa su se sestre još iste godine mogle odmarati na moru.⁴⁶ O tome ih je okružnicom od 16. svibnja 1939. obavijestila časna majka Kopunović poručivši: “S radošću obavještavam u Kristu moje mile duhovne Kćeri, da će od 1. jula biti sasma dovršena kuća u Primorju, koja s ljubavlju prima sve one sestre koje će potražiti u njoj ugodnog odmora. Novopodignuta kuća je jednokatna. Na katu ima 10 soba po dva kreveta i oveća terasa. U prizemlju je kapela, 2 sobe za 12-14 djece, blagovaona, kuhinja, smočnica, kupaona, soba s posebnim ulazom za svećenika, koji će vršiti službu Božju. U suterenu 4 lijepe prostorije i cisterna. Oko kuće je drveće koje daje ugodnu sjenu. Od ulice do zgrade vode lijepo izgrađene stepenice. Iz kuće koja je okrenuta prema moru, a od mora udaljena 10-15 m, isto tako lijepe stepenice vode do mora. More je uz obalu plitko, a dubina mora postepeno raste. Tako će oni koji znaju plivati, kao i oni koji imaju namjeru naučiti, naći sebi odgovarajuće mjesto.”⁴⁷

⁴³ Isto.

⁴⁴ Usp. HR-ADSNG-FVDPD, Msgr. Ljudevit Budanović Kongregaciji za redovnike, Subotica, 19. IV. 1937.

⁴⁵ Usp. HR-ADSNG-FVDPD, Kongregacija za redovnike msgr. Ljudevitu Budanoviću, Rim, 29. IV. 1937.

⁴⁶ Usp. HR-ADSNG – Pisana ostavština s. Anđeline Kujundžić (nesređeno) (dalje: Pisana ostavština s. A. Kujundžić), Marija Anđelina Kujundžić, *Redosljed kuća u našoj Družbi u razdoblju od 1931.-1994.*, nedovršeni rukopis, I; Kujundžić, *Povijest Družbe*, 60-61.

⁴⁷ Kopunović, *Okružnice*, 20-21.

Godine 1940. časna je majka imenovala prvu poglavaricu kuće u Segetu, s. M. Sidoniju Kladek, i odlučila da će i ondje sestre boraviti preko cijele godine. Nakon toga su sestre u svojoj kući preuzele i vođenje osnovnoškolske nastave za jedan razred. Nažalost, ratne su ih neprilike prisilile da 1942. napuste tu kuću.⁴⁸

Iz 1938. sačuvan je drugi izvještaj Svetoj stolici o stanju Družbe. Iz njega se vidi da je broj sestara od kraja 1933. do kraja 1938. sa 175 porastao na 185, od čega ih je 40 bilo s privremenim, a 145 s doživotnim zavjetima. Družba je imala i šest novakinja. Od 185 sestara, 102 su radile u školama, a 83 vodile samostanska domaćinstva. Broj školskih sestara ostao je isti kao i 1933., a broj onih koje su vodile domaćinstva porastao je za 10. Impresivno djeluje podatak o 62 novakinje, koliko ih je od 1931. stupilo u Družbu, ali i činjenica da ni jedna nije napustila redovništvo, samo je jedna bila otpuštena. Ipak, ukupno 34 sestre, vjerojatno mađarskoga podrijetla, prešle su u međuvremenu u kaločku Družbu. Što se tiče broja kuća i samostana, Družba je i dalje bila u svim mjestima kao i 1931., s time da je u Subotici 1932. kupljena i preuređena još jedna kuća, u Zagrebu su se sestre 1934. iz unajmljenoga stana preselile u vlastitu kuću u Primorskoj ulici, a nove su kuće bile kupljene u Dobrni i Segetu, kako smo spominjali. Tako je ukupni broj kuća i samostana od 1933. do 1938. sa 20 porastao na 24. Na kraju, što se tiče broja đaka kojima su sestre predavale u svojim i državnim školama, on je od 1934. do 1938. varirao od minimalno 3979 iz 1937. do maksimalno 4558 iz 1936. godine. Prilikom sastavljanja izvještaja krajem 1938. iznosio je 4108. Broj djevojčica u sestarskim internatima porastao je sa 113 iz 1934. na 223 iz 1938. godine.⁴⁹

Majka Anuncijata bila je svjesna opasnosti koje sa sobom nosi započeti svjetski sukob. Stoga sa strahom od neizvjesne budućnosti, ali uz posvemašnje predanje u volju Božju i s pouzdanjem u Krista, svojim duhovnim kćerima u okružnici od 12. prosinca 1939. piše: "U strahu i bojazni svetkujemo sada Božić, cio svijet je u neizvjesnosti, ne znamo što će nam donijeti sutrašnjica. Anđeli navješćuju slavu Bogu i mir ljudima. Pošto ljudi ne daju Bogu slavu, nema mira na zemlji. Drage, duhovne Kćeri, podvostručimo svoju ljubav prema Bogu, slavimo Ga pobožnim molitvama, slavimo Ga svetim, savršenim redovničkim životom, da isprosimo mir za nas i za cijeli svijet koji srlja u propast."⁵⁰

Prvi izborni kapitul Družbe iz 1940. godine

Časna majka Anuncijata Kopunović odaslala je 4. veljače 1940. sazivnu okružnicu za prvi izborni kapitul Družbe, koji će se održati u kući matici u Subotici 12. i 13. svibnja te godine. Određujući i razjašnjavajući u okružnici

⁴⁸ Usp. HR-ADSNG – Pisana ostavština s. A. Kujundžić, M. A. Kujundžić, *Redosljed kuća u našoj Družbi*, 1; Kujundžić, *Povijest Družbe*, 60-61.

⁴⁹ Usp. HR-ADSNG-FVDPD, *Odgovori na pitanja, koje svake pete godine treba podnijeti u Rim, Apostolskoj svetoj stolici*, Subotica, 31. XII. 1938.

⁵⁰ Kopunović, *Okružnice*, 22.

neke formalnosti, časna majka poziva sestre da redovito obavljaju propisane molitve za dobar uspjeh kapitula na kojem će se, među ostalim, raspravljati o izmjenama pojedinih točaka u običajima Družbe prema novim Pravilima i prema Zakoniku kanonskoga prava.⁵¹ Časna majka također kaže: "Osim toga ispitat će se: vlada li u Družbi pravi redovnički duh, obdržavaju li se pravila i običaji u svakoj kući, vježbaju li se sestre u siromaštvu, poslušnosti i sestrinskoj ljubavi. Jednom riječju napreduje li Družba u redovničkoj savršenosti, nije li se prikrala kakva zloupotreba, nema li takovo što važno što bi valjalo popraviti, itd. Kako cvatu naše škole, internati i kakav duh u njima vlada? Da li su revne sestre u poučavanju i uzgajanju povjerene im mladeži."⁵²

Objašnjavajući proceduru oko izbora izaslanica za kapitul, majka Anuncijata daje svojim duhovnim kćerima praktičan savjet, koji se svakako može primijeniti i na sam izbor Vrhovne uprave Družbe na kapitolu: "Konačno upozoravam u Ime Isusovo svoje mile duhovne Kćeri da o ovoj izbornoj stvari mnogo govore u molitvi s Gospodinom, ali malo jedna s drugom. Nikoga nije slobodno nagovarati, strančariti ili bilo na koji način njegovu slobodu sprečavati. Svaki neka se čuva toga da bilo posredno ili neposredno sebi ili drugom pribavlja glasove. Neka svaka bira slobodno, potpuno isključivši osobne nazore, prema svojem uvjerenju i savjesti. Jedino neka joj je pred očima slava Božja i dobrobit Družbe. Neka ne govori kome će dati glas, odnosno kome je dala."⁵³

Kako je bilo i planirano, kapitul se sastao 12. svibnja 1940. u matičnoj kući Družbe u Subotici. U njegovu radu sudjelovalo je 20 sestara na čelu s časnom majkom Anuncijatom Kopunović⁵⁴, koja je na početku rada podnijela statistički izvještaj iz kojega se vidi da je Družba u tom trenutku imala 188 sestara, od čega 140 s doživotnim i 40 s privremenim zavjetima. K tomu treba dodati šest novakinja, 10 postulantica i 54 kandidatice i aspirantice, što daje konačnu brojku od 258 članica Družbe. Od 1931. u Družbu je primljeno više od 60 novakinja, devet sestara je preminulo, a ni jedna nije napustila Družbu, osim što je jedna novakinja bila otpuštena. Od 188 sestara, 42 su radile u državnim školama, 10 u sestarskoj školi u Subotici, sedam ih je privatno podučavalo glasovir. Bez službenoga namještenja bilo je 129 sestara, koje su se uglavnom bavile domaćinskim poslovima u sestarskim zajednicama. Devet sestara primalo je državnu mirovinu. Zanimljivi su i podaci o školovanju sestara: 18 ih je pohađalo preparandiju, više od 20 sestara i kandidatica bilo je u gimnaziji, stručnoj ili domaćinskoj školi, jedna je sestra pohađala višu pedagošku školu, a jedna je studirala na zagrebačkom sveučilištu. U pogledu kuća i samostana nije bilo nikakvih novosti u odnosu na izvještaj Svetoj stolici iz prosinca 1938. godine.⁵⁵

⁵¹ Usp. *Isto*, 24-26.

⁵² *Isto*, 24.

⁵³ *Isto*, 25.

⁵⁴ Usp. HR-ADSNG-FSGKOGK, Spisi Kapitula iz 1940., *Članovi Generalnog Kaptola god. 1940.*, Subotica, 12. V. 1940.

⁵⁵ Usp. HR-ADSNG-FSGKOGK, Spisi Kapitula iz 1940., Marija Roza Anuncijata Kopunović, *Imenik svih članova Družbe bačkih siromašnih sestara učiteljica od "Naše Gospe" 1940. god.*, Subotica, 4. II. 1940. Tu, doduše, stoji da je od 1931. u Družbu stupilo 58 novakinja, što je očito

Prvoga dana kapitula, 12. svibnja 1940., sestre su većinom glasova za vrhovnu poglavaricu Družbe izabrale s. M. Rozu Anuncijatu Kopunović, a u sastav novoga Vrhovnog vijeća ušle su prva savjetnica M. Kandida Parcen, druga savjetnica i vrhovna tajnica M. Benicija Milovanović, treća savjetnica M. Fulgencija,⁵⁶ četvrta savjetnica M. Kastitas Fiscer i vrhovna ekonomica M. Epifanija Eichorn.⁵⁷ Izbore je svojim dopisom od 28. lipnja 1940. potvrdila Kongregacija za redovnike u Rimu.⁵⁸

Kraj jedne epohe i novi početak u Zagrebu

Tijek Drugoga svjetskog rata promijenio je granice brojnih država, pa i Jugoslavije. Mađari su 1941. okupirali Bačku, što se neminovno odrazilo i na crkvena zbivanja. Novi svjetski rat i ponovna promjena granica donijeli su nove probleme Družbi bačkih siromašnih sestara učiteljica od Naše Gospe. Naime, kaločki je nadbiskup Gyula Zichy preko Kongregacije za redovnike pokrenuo postupak za ujedinjenje kaločke i bačke družbe, što je Kongregacija 13. svibnja 1941. i odobrila. Odluka je prispjela na adresu kaločkoga nadbiskupa, koji je, zbog internacije biskupa Budanovića,⁵⁹ upravljao i Bačkom apostolskom administraturom. On je odluku svojim dopisom od 9. lipnja priopćio kaločkoj časnoj majci, uz napomenu da odluka vrijedi do daljnje odredbe Svete stolice. To je značilo da se bačka Družba ukida, a njezine kuće, škole i sestre stavljaju pod upravu kaločke Družbe.⁶⁰ Sutradan je nadbiskup poslao dopis i časnoj majci Anuncijati, obavještavajući je o ukidanju njezine Družbe. Zanimljivo je da ju je u dopisu zatražio neka mu hitno dostavi "molbu za ujedinjenje ili barem mišljenje o tome".⁶¹ Taj je poziv bio bespredmetan jer je nadbiskup časnu majku za mišljenje trebao tražiti prije negoli je samoinicijativno pokrenuo postupak za ujedinjenje, a njezina molba za ujedinjenje suvišna je nakon što je odluka o tome već bila donesena.

---

netočno jer smo već vidjeli da je u izvještaju Svetoj stolici iz 1938. bilo rečeno da su u Družbu do tada stupile 62 novakinje.

⁵⁶ Nažalost, nije navedeno prezime te sestre.

⁵⁷ Usp. HR-ADSNG-FSGKOGK, Spisi Kapitula iz 1940., *Zapisnik*, 1.

⁵⁸ Usp. HR-ADSNG-FVDPD, Fr. L. H. Pasetto msgr. Ljudevitu Budanoviću, Rim, 28. VI. 1940. U dopisu glede izbora s. Anuncijate Kopunović za časnu majku, među ostalim, stoji: "Preugodnoj vijesti raduje se ova Sv. Kongregacija, ne dvoumeći da je sve proteklo prema sv. kانونima i konstitucijama. Kad od srca čestitam, ujedno se opravdano nadam da će ovo sve što obilnijim i trajnijim uspjehom uroditi za spomenutu Ustanovu." (*Isto*).

⁵⁹ Budanovića su mađarske vlasti odvele iz Subotice i internirale ga najprije u Budimpešti, a potom na Karpatima. Prema sjećanju s. Aneline Kujundžić, Budanović je prije odvođenja iz Subotice uspio majci Anuncijati uputiti sljedeće riječi: "Idite u Zagreb i spasite Družbu!" Marija Anđelina Kujundžić, "U spomen biskupa Ljudevita Budanovića," *Zov* 6 (1980), br. 4: 27.

⁶⁰ Usp. HR-ADSNG-FVDPD, Msgr. Gyula Zichy vrhovnoj poglavarici kaločke Družbe, Kaloča, 9. VI. 1941.

⁶¹ Usp. HR-ADSNG-FVDPD, Msgr. Gyula Zichy s. Mariji Anuncijati Kopunović, Kaloča, 10. VI. 1941.

No u trenutku kada je odluka Kongregacije prispjela u Kaloču i potom u Suboticu, časna majka Anuncijata nalazila se u Zagrebu. Naime, nakon što su Mađari u travnju 1941. okupirali Bačku, počelo se, kako svjedoči majka Anuncijata, raditi na pripojenju bačke Družbe kaločkoj.⁶² U tu su se svrhu skupljali i potpisi pojedinih sestara, a na časnu majku Anuncijatu vršio se pritisak da se odrekne prava i vlasti vrhovne poglavarice, što je ona odbijala. Uslijedilo je otpuštanje hrvatskih sestara iz škola i dovođenje mađarskih sestara preko vojnih vlasti. Uskoro je sestrama bačke Družbe stigao brzojav časne majke Akvine Vojnić iz Kaloče, u kojem ih naziva svojim duhovnim kćerima. Time se ona, još prije negoli je iz Rima stigla bilo kakva odluka, proglasila vrhovnom poglavaricom sestara bačke Družbe.⁶³ Na kraju je i jedini zaštitnik bačke Družbe, biskup Ljudevit Budanović, lišen upravljanja Bačkom apostolskom administraturom i odveden 1. lipnja 1941. iz Subotice u internaciju, najprije u dominikanski samostan u Budimpešti, a potom u Mátraverebély u Karpatima. U travnju 1943. vraćen je u Suboticu, a bačkom crkvenom pokrajinom mogao je ponovno upravljati tek od jeseni 1944., i to kao generalni vikar kaločkoga nadbiskupa.⁶⁴

Nekoliko dana nakon Budanovićeve odvođenja u internaciju majka Anuncijata je 4. lipnja 1941. stigla u Zagreb. Tamošnje sestre to su doživjele kao "veliko iznenađenje", tim više što im je majka Anuncijata otkrila da je došla radi prijenosa matične kuće Družbe u Zagreb.⁶⁵ Sutradan, 5. lipnja, posjetila je dr. Dragutina Kniewalda, koji joj je savjetovao "šta bi bilo dobro raditi, na koga se obratiti".⁶⁶ Očito prema njegovoj preporuci, majka Anuncijata posjetila je 6. lipnja pomoćnoga zagrebačkog biskupa Josipa Lacha, koji joj je savjetovao da Predsjedništvo Biskupske konferencije pismeno zamoli za dopuštenje prijenosa matične kuće i novicijata iz Subotice u Zagreb.⁶⁷ Konačno je časna majka 9. lipnja sa s. Anđelinom Kujundžić⁶⁸, koja ju je pratila i prethodnih dana, posjetila zagrebačkoga nadbiskupa Alojzija Stepinca. On joj je rekao da ne mora pisati molbu Biskupskoj konferenciji nego samo njemu, jer svoju matičnu kuću

⁶² Toga se prisjeća i s. M. Bogdana Vuković, koja piše: "Mađarska je okupirala Bačku i granica se spustila na Dunav. Put do Kaloče bio je otvoren. Starije sestre, koje su svoju formaciju dobile u Kaloči govorile su o spajanju naše Družbe s kaločkom. Duhovi su se uzburili. Časna majka Anuncijata je otišla u Zagreb da vidi mogućnost prenosa Matice iz Subotice u Zagreb." Marija Bogdana Vuković, "Moja sjećanja", *Zov* 7 (1981), br. 1: 37.

⁶³ Usp. HR-ADSNG-FVDPD, S. Anuncijata Roza Kopunović msgr. Alojziju Stepincu, Zagreb, 9. VI. 1941.

⁶⁴ Usp. Ante Sekulić, "Budanović, Lajčo", u: *Hrvatski biografski leksikon*, sv. 2 (Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod "Miroslav Krleža", 1989), 425.

⁶⁵ Usp. HR-ADSNG – *Kronika – kuća matica: 1931.–1948.*, nepaginirano (dalje: *Kronika*), dne 4. VI. 1941.

⁶⁶ *Isto*, dne 5. VI. 1941.

⁶⁷ Usp. *Isto*, dne 6. VI. 1941.

⁶⁸ Sestra Marija Anđelina Kujundžić (Subotica, 1912. – 2010.) bila je prva nasljednica majke Anuncijate u upravi Družbom. Službu vrhovne poglavarice obavljala je od 1946. do 1958. godine. Usp. Ivan Armanda, "Kujundžić, Anđelina", u: *Hrvatski biografski leksikon*, sv. 8 (Zagreb: Leksikografski zavod "Miroslav Krleža", 2013), 315.

i novicijati žele prenijeti u njegovu dijecezu.⁶⁹ Očito oduševljena susretom s nadbiskupom Stepincem, kroničarka zagrebačkoga samostana s. Anđelina Kujundžić kaže da je nadbiskup bio "jako dobar i blag i rekao da nas vrlo rado prima u svoju nadbiskupiju, neka se samo ništa ne bojimo".⁷⁰ Dapače, Stepinac im je obećao da će se obratiti poglavniku Nezavisne Države Hrvatske dr. Anti Paveliću s preporukom da dodijeli sestrama nekoliko mjesta na državnim školama. Obećanje je ostvario istoga dana te navečer telefonski javio sestrama da će poglavnik primiti u audijenciju časnu majku Anuncijatu Kopunović.⁷¹

Što se tiče pismene molbe nadbiskupu Stepincu za odobrenje prijenosa matične kuće i novicijata u Zagreb, majka Anuncijata podnijela ju je 9. lipnja 1941., tj. istoga dana kada je posjetila nadbiskupa. U molbi je ukratko iznijela historijat Družbe i probleme s kojima se sestre zbog okupacijskih mađarskih vlasti suočavaju, te zamolila nadbiskupa neka preporuči Kongregaciji za redovnike sljedeće molbe: da se kuća matica i novicijat Družbe presele u Zagreb, gdje će sestre nastaviti djelovati; da se iz naziva Družbe ispusti regionalna oznaka *bačkih*; da se svim sestrama da pravo slobodnoga izbora da prijeđu u kaločku Družbu ili ostanu u svojoj Družbi; da se uredi imovina Družbe, i to tako da Družba sa sjedištem u Zagrebu zadrži miraz onih sestara koje ostaju u Družbi, da kuće u Segetu i Dobrni ostanu vlasništvo Družbe sa sjedištem u Zagrebu i da se gotovinski kapital razdijeli razmjerno broju sestara koje ostaju u svojoj Družbi ili prelaze u kaločku.⁷²

Stepinac je molbu 14. lipnja proslijedio Kongregaciji za redovnike u Rimu.⁷³ Nekoliko dana poslije, 17. lipnja, majka Anuncijata bila je u audijenciji kod poglavnika Pavelića, koji je bio izrazito blagonaklon prema sestrama i obećao im svoju pomoć.⁷⁴

Dok je časna majka Anuncijata bila u Zagrebu, u Bačku su stigle izaslanice kaločke časne majke, sestre Ildefonsa Bali i Anuncijata Tukats, da bi provele dekret Kongregacije za redovnike od 13. svibnja 1941. o pripojenju bačke Družbe kaločkoj. Kako u Bačkoj nisu zatekle časnu majku Anuncijatu, s. Ildefonsa Bali, saznajući za razlog njezina puta u Zagreb, obavještava je o dekretu te joj 11. lipnja 1941. iz Baje, među ostalim, piše: "Ne znam, da li u Rimu ili u Kaloči misle na to, da o ovoj odluci Rima i Vas obavijeste; ali ću ja to napisati da i ovaj čin imate u vidu u daljnjim Vašim planovima."⁷⁵ Nakon toga poručuje majci Anuncijati da bezuvjetno čeka njezin odgovor želi li u Hrvatskoj osnova-

⁶⁹ Usp. HR-ADSNG – Kronika, dne 9. VI. 1941.

⁷⁰ *Isto*.

⁷¹ Usp. *Isto*, dne 9. i 10. VI. 1941.

⁷² Usp. HR-ADSNG-FVDPD, S. Anuncijata Roza Kopunović msgr. Alojziju Stepincu, Zagreb, 9. VI. 1941.

⁷³ Usp. HR-ADSNG-FVDPD, Msgr. Alojzije Stepinac Kongregaciji za redovnike, Zagreb, 14. VI. 1941.

⁷⁴ Usp. HR-ADSNG – Kronika, dne 17. VI. 1941.

⁷⁵ HR-ADSNG-FVDPD, S. Marija Ildefonsa Bali s. Mariji Anuncijati Kopunović, Baja, 11. VI. 1941.

ti novu družbu ili provinciju i moli da joj pošalje popis sestara za koje sigurno zna da neće prijeći u Hrvatsku.

Već 14. lipnja s. Ildefonsa Bali ponovno je pisala majci Anuncijati, ovoga puta iz Subotice, te joj, uz ostalo, poručila: "Priključen službeni list vjerojatno obavještava dragu mi sestru o činjenici ujedinjenja dviju Družba, odnosno o predaji vlasti č. Majci Akvini [Vojnić]. Kad sam govorila sa sestrom, pače kad sam pisala u Zagreb, mislila sam, da rimski dekret samo bačke kuće stavlja pod upravu naše č. Majke, i stoga sam mislila, da one sestre, koje s nama ne znaju ili neće raditi, mogu dalje raditi u kući odnosno kasnijim kućama u Hrvatskoj. Zato sam molila, da mi pošaljete imenik onih za koje sigurno znate, da bi voljele ići u Hrvatsku. Međutim rimski dopis ne pravi razlike između kuća u Bačkoj i Hrvatskoj. Iz toga slijedi, da se vlast č. M. Akvine proteže i na zagrebačku i na segetsku kuću. A iz ovoga pak slijedi, da sv. Kongregacija očekuje od vrhovne glavarice bivše bačke Družbe da razumijevajući namjeru sv. Kongregacije i ona sama preda molbu za ujedinjenje.⁷⁶ To nije potrebno sv. Kongregaciji, jer je službeni postupak ujedinjenja već u toku, nego samo zato, da se ne mora u službenoj formi opomenuti, da predate vlast."⁷⁷

Majka Anuncijata u Suboticu se vratila 26. lipnja 1941. i, na svoje razočaranje, saznala da su sve novakinje, osim jedne koja je prešla milosrdnicama, odvedene u Kaloču. Među njima je bila i s. Marija Bogdana Vuković, koja pripovijeda: "Dok je časna majka boravila u Zagrebu stigle su iz Kaloče u Suboticu dvije izaslanice kaločke časne majke, i to s. Ildefonza i s. Anuncijata. One su okupile cijelu zajednicu, i nas novakinje, i pročitale nam dopis njihove časne majke, svakako na mađarskom. Bački samostani pripojit će se Kaloči ... Nakon toga novakinje su napustile dvoranu, da nas poslije pojedinačno pozovu na razgovor. One su došle da novakinje i postulantice odvedu u Kaloču u novicijat. Ja nisam željela u Mađarsku kad je naša časna Majka još u Zagrebu! S. Ildefonza mi je predložila da ne prekidam novicijat nego da pođem s drugima u Kaloču, a nakon polaganja zavjeta da slobodno mogu otići u Zagreb. To mi je u dva navrata ponovila. Možda je mislila da ću se predomisli kad vidim onaj veliki i lijepi samostan u Kaloči. Prije no što se naša časna majka vratila iz Zagreba, nas devet novakinja i četiri postulantice odvedoše u Kaloču. (...) U Kaloči nas dočekaše s pjesmom 'Tebe Boga hvalimo' u crkvi. Zatim nas odvedoše u novicijat."⁷⁸

Na drugom mjestu s. Bogdana Vuković piše: "Nitko ne može shvatiti kako nam je bilo. Dođoše strani ljudi i otpremiše nas u tuđinu. Patile smo sve. Ipak je ovo bila naša Družba. Mi nismo osjećale za Kaloču ono što su osjećale naše starije sestre koje su došle iz Kaločkog novicijata, a tamo i odgajane bile! S mladim sestrama u Subotici nisam se usudila razgovarati, jer je već to bio 'veliki

⁷⁶ Podcrtala s. Ildefonsa Bali u originalu.

⁷⁷ HR-ADSNG-FVDPD, S. Marija Ildefonsa Bali s. Mariji Anuncijati Kopunović, Subotica, 14. VI. 1941.

⁷⁸ Vuković, "Moja sjećanja", 38-39.

griješ' što sam dala Časnoj Majci [Anuncijati Kopunović] svoje dokumente da ih odnese u Zagreb!"⁷⁹

Nakon povratka časne majke Anuncijate Kopunović u Suboticu, 1. srpnja 1941. priređeno je službeno priopćenje dekreta Kongregacije za redovnike o pripajanju bačke Družbe kaločkoj. U zapisniku koji je tom prilikom sastavljen majku Anuncijatu oslovljava se kao bivšu vrhovnu glavaricu s. Mariju Rožu. Napominje se da zbog teških prometnih prilika sve do povratka u Suboticu nije saznala za dekret Kongregacije, zbog čega joj je sada službeno pročitano, čime je prestala njezina vlast u Družbi bačkih siromašnih sestara učiteljica od Naše Gospe, koja se pripaja kaločkoj Družbi. Sama majka Anuncijata premještena je u Bajat, koji je označen "kao prelazno mjesto njezinoga boravka". Nakon toga je majka Anuncijata izjavila da prima na znanje dekret Kongregacije i naredbe kaločke časne majke, ali ujedno obavještava o svojim pothvatima glede prijenosa kuće matice u Zagreb i nastavka samostalnoga postojanja i djelovanja bačke Družbe u Hrvatskoj. Pročitavši imena 19 sestara koje žele prijeći u Zagreb ili se ondje već nalaze, majka Anuncijata izjavila je da će od kaločke časne majke zatražiti dopuštenje da odluku Kongregacije za redovnike o njezinoj molbi za prijenos kuće matice u Zagreb pričekaju zajedno sa sestrama u kućama u Zagrebu i Segetu.⁸⁰ U skladu s tim, istoga je dana pisala kaločkoj časnoj majci Akvini Vojnić⁸¹, a nekoliko dana poslije, 8. srpnja, o svemu je obavijestila i kaločkoga nadbiskupa.⁸²

Molba da odgovor Kongregacije za redovnike pričekaju sa sestrama u Zagrebu i Segetu bila je uvažena,⁸³ pa se majka Anuncijata već 6. srpnja sa pet sestara vratila u Zagreb, a dva dana poslije posjetila je nadbiskupa Stepinca i zanimala se kako stoje stvari glede prijenosa kuće matice i novicijata u Zagreb.⁸⁴ U iščekivanju odgovora Kongregacije za redovnike, biskup Lach savjetovao joj je da osobno ode u Rim da bi se stvari ubrzale, što je ona očito odlučila učiniti jer je predala molbu za izradu putovnice.⁸⁵ No čekanje odgovora iz Rima nije nimalo

⁷⁹ HR-ADSNG – Marija Bogdana Vuković, *Moji doživljaji u prijelomnim godinama Družbe i sjećanja na njih*, rukopis, Zagreb, 1980, 4. U nastavku svojih sjećanja s. Bogdana se prisjeća tjeskobe i zbunjenosti koju su kod nje i ostalih bačkih novakinja stvarale razne, uglavnom negativne vijesti o bačkoj Družbi. Govorilo se da ta Družba više ne postoji i da je smijenjena časna majka Anuncijata poslana na jednu filijalu kao obična s. Roza. Neizvjesnost je nestala tek kada je 16. srpnja 1941., uoči polaganja prvih zavjeta s. Bogdane, u Kaloču iz Subotice stigao vlč. Pavao Bešlić te obavijestio sestre da bačka Družba na čelu s majkom Anuncijatom još uvijek postoji, ali s kućom maticom u Zagrebu. U dogovoru s vlč. Bešlićem, s. Bogdana je odlučila da će odmah nakon polaganja zavjeta poći u Zagreb. (*Isto*, 5.)

⁸⁰ Usp. HR-ADSNG-FVDPD, *Zapisnik*, Subotica, 1. VII. 1941.

⁸¹ Usp. HR-ADSNG-FVDPD, S. Marija Anuncijata Kopunović s. Mariji Akvini Vojnić, Subotica, 1. VII. 1941.

⁸² Usp. HR-ADSNG-FVDPD, S. Anuncijata Roza Kopunović msgr. Juliju Ziči, Subotica, 8. VII. 1941.

⁸³ Odobrenje je brzojavno stiglo od časne majke Akvine Vojnić, koja se nalazila na liječenju u Budimpešti. Usp. Sztrilich, "Sestra Marija Roza Anuncijata Kopunović", 245-246.

⁸⁴ Usp. HR-ADSNG – Kronika, dne 6. i 8. VII. 1941.

⁸⁵ Usp. *Isto*, dne 17. i 18. VII. 1941.

obeshrabrilo majku Anuncijatu, koja očito nije nimalo sumnjala u pozitivan ishod. Dokazuje to činjenica da je od 19. do 21. srpnja u pratnji s. Anđeline Kujundžić i jednoga svećenika obišla mjesta koja joj je nadbiskup Stepinac preporučio za eventualno otvaranje novih filijala. Riječ je bila o Petrinji, Glini, Zrinju, Gvozdanskom, Dvoru, Divuši i Maji. Po povratku u Zagreb, 22. srpnja otišla je u Brezovicu da bi o svojem putovanju obavijestila nadbiskupa Stepinca, koji se ondje nalazio na odmoru.⁸⁶ Nekoliko dana poslije, 25. srpnja, zbog istoga razloga majka Anuncijata posjetila je i Topusko, a 29. srpnja predala je molbu Nadbiskupskom duhovnom stolu u Zagrebu za otvaranje novih samostana u Zagrebu, Topuskom i Dvoru. Toga je dana ujedno dobila putovnicu i predala je talijanskom konzulatu da bi dobila dopuštenje za put i boravak u Rimu.⁸⁷

No majka Anuncijata ipak nije otputovala u Rim jer je samo nekoliko dana nakon dobivanja putovnice, još prije nego što je stigao odgovor talijanskoga konzulata, 1. kolovoza iz Rima stigla vijest o pozitivnom odgovoru na molbu za prijenos kuće matice i novicijata u Zagreb.⁸⁸ Dekret je u Rimu potpisan 17. srpnja, a majci Anuncijati i sestrama dostavljen je u kasnim večernjim satima 4. kolovoza 1941. godine.⁸⁹ Kongregacija za redovnike odobrila je sve što su sestre tražile,⁹⁰ pa je nadbiskup Stepinac 17. kolovoza 1941., na temelju ovlasti koje mu je dala Kongregacija za redovnike, odobrio prijenos matične kuće iz Subotice u Zagreb, ispuštanje regionalne oznake *bačkih* iz imena Družbe, slobodno opredjeljenje svih sestara kojoj se Družbi žele pridružiti te je odredio da Družba sa sjedištem u Zagrebu zadržava miraz sestara koje ostaju u toj Družbi, kao i samostane u Zagrebu, Dobrni i Segetu, a gotovinski kapital razdijeliti će se razmjerno broju sestara koje ostaju u prijašnjoj Družbi ili prelaze u kaločku. Na kraju dopisa Stepinac majci Anuncijati poručuje: "Sve ovo vrijedi dok traju ove prilike. Vama kao Generalnoj Predstojnici povjeravam daljnu provedbu ovog Reskripta u smislu odluke Svete Stolicе."⁹¹

Desetak dana prije toga nadbiskupova dopisa majka Anuncijata i s. Anđelina Kujundžić ponovno su 5. kolovoza posjetile poglavnika Pavelića i predale mu molbu za otvaranje novih kuća i namještenje sestara na državnim školama. Poglavnik je ponovno bio benevolentan i rekao časnoj majci neka se slobodno i bez straha osloni na njega.⁹² Možda su upravo na njegov poticaj ustaške vlasti

⁸⁶ Usp. *Isto*, dne 19., 21. i 22. VII. 1941.

⁸⁷ Usp. *Isto*, dne 25. i 29. VII. 1941.

⁸⁸ Usp. *Isto*, dne 1. VIII. 1941.

⁸⁹ Usp. *Isto*, dne 4. VIII. 1941.

⁹⁰ Usp. HR-ADSNG-FVDPD, *Beatissime Pater*, Rim, 17. VII. 1941.

⁹¹ HR-ADSNG-FVDPD, Msgr. Alojzije Stepinac s. Mariji Anuncijati Kopunović, Zagreb, 19. VIII. 1941. O odluci Kongregacije Stepinac je obavijestio i kaločkoga nadbiskupa, a majka Anuncijata Kopunović kaločku vrhovnu poglavaricu Družbe. Usp. Sztrilich, "Sestra Marija Roza Anuncijata Kopunović", 246. Kronika nove matične kuće u Zagrebu bilježi i da je majka Anuncijata 18. kolovoza 1941. posjetila nadbiskupa Stepinca da mu osobno zahvali za sve što je učinio za sestre. Usp. HR-ADSNG – Kronika, dne 18. VIII. 1941.

⁹² Usp. HR-ADSNG – Kronika, dne 5. VIII. 1941.

iz Pakraca tjedan dana nakon te audijencije, 12. kolovoza, došle u Zagreb zamoliti časnu majku da pošalje onamo nekoliko sestara koje bi radile u školi.⁹³

Zaključak

Ratovi, političke prilike i sukobi na nacionalnoj osnovi često su snažno utjecali na društvena, ali i crkvena zbivanja. Vidljivo je to na ovdje iznesenom primjeru Družbe bačkih siromašnih sestara učiteljica od Naše Gospe, koja se upravo uslijed tih stvarnosti izdvaja iz kaločke Družbe i osamostaljuje kao zasebna i autonomna redovnička zajednica. Doduše, hrvatske članice kaločke Družbe i prije su radile na promicanju i očuvanju hrvatskoga identiteta u Bačkoj, ali im je to potpuno bilo moguće tek nakon odcjepljenja od kaločke Družbe, što su stoga dočekale kao ostvarenje davnih želja. Desetogodišnji razvoj nove bačke Družbe pratile su brojne neprilike i problemi, ali i snažni zamah apostolata, koji je prekinuo tek Drugi svjetski rat i ponovna mađarska okupacija Bačke. U takvim okolnostima dolazi do pokušaja ukidanja bačke Družbe i njezina pripojenja kaločkoj, čemu su se sestre, na čelu sa svojom prvom vrhovnom poglavaricom Anuncijatom Rozom Kopunović, snažno usprotivile. Upravo zahvaljujući toj snažnoj i oštroumnoj redovnici bačka je Družba izbjegla ukidanje preselivši svoju matičnu kuću iz Subotice u Zagreb, gdje je Družba bila izvan doseg mađarskih crkvenih i civilnih vlasti. Premda nije bilo lako napustiti Bačku i raskinuti s dotadašnjom tradicijom, preseljenjem matične kuće u Zagreb časna majka Kopunović osigurala je Družbi opstanak i omogućila joj da se dalje bori za svoju budućnost. Osim toga, za svoje uprave Družbom trudila se podignuti i duhovni život svojih sestara na višu razinu, što se vidi iz njezinih okružnica. Njezin lik i djelo svakako zaslužuju detaljniju studiju, baš kao i nastavak povijesti Družbe sestara Naše Gospe od 1941. do danas.

Arhivi

Hrvatska – Arhiv Družbe sestara Naše Gospe, Zagreb – *Kronika – kuća matica: 1931. – 1948.*, nepaginirano (HR-ADSNG – Kronika).

Hrvatska – Arhiv Družbe sestara Naše Gospe, Zagreb – fasc. Spisi Generalnih Kapitula i Odluke Generalnih Kapitula (HR-ADSNG-FSGKOGK).

Hrvatska – Arhiv Družbe sestara Naše Gospe, Zagreb – fasc. Važni dokumenti o počecima Družbe (HR-ADSNG-FVDPD).

Hrvatska – Arhiv Družbe sestara Naše Gospe, Zagreb – Pisana ostavština s. Anđeline Kujundžić (nesređeno) (HR-ADSNG – Pisana ostavština s. A. Kujundžić).

⁹³ Usp. *Isto*, dne 12. VIII. 1941.

Hrvatska – Arhiv Družbe sestara Naše Gospe, Zagreb – Marija Bogdana Vuković. *Moji doživljaji u prijelomnim godinama Družbe i sjećanja na njih*, rukopis. Zagreb, 1980.

Objavljeni izvori i literatura

Armanda, Ivan. "Časna majka Marija Roza Anuncijata Kopunović (1887. – 1956.) u crkvenim i društveno-političkim previranjima svoga doba". *Godišnjak za znanstvena istraživanja Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata* 4 (2012): 69-100.

Armanda, Ivan. "Kujundžić, Anđelina". U: *Hrvatski biografski leksikon*, svezak 8, 315. Zagreb: Leksikografski zavod "Miroslav Krleža", 2013.

Kopunović, Marija Roza Anuncijata. *Okružnice: 1931. – 1946.* Zagreb: Družba sestara Naše Gospe, 2007.

Kujundžić, Marija Anđelina. *Povijest Družbe sestara Naše Gospe.* Zagreb: Družba sestara Naše Gospe, 1980.

Kujundžić, Marija Anđelina. "U spomen biskupa Ljudevita Budanovića". *Zov* 6 (1980), br. 4: 23-30.

Sekulić, Ante. *Bački Hrvati. Narodni život i običaji.* Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1991.

Sekulić, Ante. "Budanović, Lajčo". U: *Hrvatski biografski leksikon*, svezak 2, 425-426. Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod "Miroslav Krleža", 1989.

Sztrilich, Ivan-Pal. "Sestra Marija Roza Anuncijata Kopunović i njeno doba". *Subotička Danica* 2007. Subotica (2006): 233-254.

Vuković, Marija Bogdana. "Moja sjećanja". *Zov* 7 (1981), br. 1: 35-41.

SUMMARY

CONGREGATION OF BAČKA PAUPER SISTERS PRECEPTRESSES OF OUR LADY IN THE FIRST TEN YEARS OF ITS HISTORY (1931 – 1941)

The article is based on the original archive material which shows life and activities of nuns from the Kalocha Congregation of Sisters of Our Lady in Backa after the First World War, through the analysis of the causes which had brought to secession of Backa monasteries from the Kalocha Congregation and the establishment of the Congregation of Bac Pauper Sisters Preceptresses of Our Lady. Particular emphasis has been placed on the political and social situation in Backa and the Croatian-Hungarian relations, because they strongly influenced the internal life of Sisters' communities and greatly contributed to conflicts and problems which then resulted in the establishment of the Backa Congregation on January the First 1931. The article then analyses the development of the newly founded nuns' community through its first ten years, until 1941 when, again due to the political situation and the Croatian-Hungarian conflict, there arose new problems and an attempt of rescission of the Backa Congregation, that is to say, its annexation to the Kalocha Congregation. This resulted in the removal of the main residence of the Backa Congregation from Subotica to Zagreb (where it has remained to this day) and the omission of the regional mark from its name that has since then been read as the Congregation of Pauper Sisters Preceptresses of Our Lady (now the Congregation of the Sisters of Our Lady). In all these incidents, the important role was played by Sister Annunciata Rosa Kopunovic, the first General Superior of the Congregation, which is why the article also follows and analyses her actions and contribution to the development of the Backa Congregation in the first ten years of its history.

Key words: Sisters of Our Lady; Kalocha Congregation; Backa Congregation; removal of the main residence; Annunciata Rosa Kopunovic